

Dr. Ledia DUSHKU

BASHKËPUNIMI SHQIPTARO-GREK DHE KURSI POLITIK I MEGALI IDESË 1877-1878

Situata ndërkombëtare dhe bashkëpunimi shqiptaro-grek

Shpërthimi i luftës ruso-osmane, në fund të prillit të viti 1877, vuri në lëvizje të gjithë popujt e shtypur të Perandorisë Osmane dhe monarkitë ballkanike. Si një luftë kundër Perandorisë Osmane, ajo krijonte premisa, për bashkimin e popujve të Ballkanit në një front të përbashkët kundër saj. Qëndrimet e ndryshme që Fuqitë e Mëdha mbajtën ndaj luftës, kushtëzuan jetësimin e një projekti të tillë. Kështu, politika antiosmane e Mbretërisë Ruse, që nxitej nga synimet e saj drejt Egjeut, nuk u përkrah nga politika e Fuqive të Evropës Perëndimore, të cilat ishin për ruajtjen e gjendjes ekzistuese, duke mbështetur ekzistencën e Perandorisë Osmane. Një situatë të tillë, solli edhe pozicionime të ndryshme të popujve dhe shteteve ballkanike. Shtetet dhe popujt sllavë, si pjesë e frontit pansllav, mbështetën Mbretërinë Ruse. Përrjashtim bënë shqiptarët dhe grekët. Lufta i gjeti shqiptarët pjesë të Perandorisë Osmane. Duke përjashtuar qarqet sulltaniste, të cilat e kishin lidhur fatin e tyre me atë të Perandorisë Osmane, qarqet politike të moderuara shqiptare e kuptonin se nuk mund t'i fitonin të drejtat e tyre kombëtare

pa kryengritje të armatosur kundër saj. Por, në kushtet e krijuara, kryengritja kundër Perandorisë do të shkonte në dobi të fqinjëve sllavë dhe të Mbretërisë Ruse. Ata ishin të bindur se nëse luftën e fitonte kjo e fundit, viset shqiptare do të copëtoheshin duke kënaqur ambiciet territoriale të sllavëve: të malazezëve dhe serbëve në Veri dhe të bullgarëve në Juglindje. Shqetësimi u përligj me deklaratën e carit rus më 24 prill 1877, ditën kur shpërtheu lufta, e cila i ftonte të gjithë popujt dhe shtetet e krishtera të Gadishullit të Ballkanit të rrëmbenin armët në mbështetje të ushtrisë ruse. Theksi fetar që deklarata i jepte luftës, ishte përjashtues për shqiptarët, të cilët frekuentonin shumë besime dhe nuk njiheshin si komb.

Pasiviteti gjithashtu, ishte i rrezikshëm për shqiptarët. Rrethet e moderuara intelektuale shqiptare veçanërisht në vilajetin e Janinës, u vunë në lëvizje. Ata mendonin se kishte ardhur momenti i përshtatshëm për të reaguar duke kundërshtuar çdo bashkëpunim politik dhe ushtarak me Portën e Lartë. Në maj të vitit 1877 u krijua Komitetit krahinor i Janinës, i cili shërbeu si qendra drejtuese e këtyre rretheve. Në përbërje të tij kishte familje të rëndësishme shqiptare, të cilat drejtonin jetën ekonomike edhe politike të vilajetit të Janinës, si Frashëllinj, Vrionasit, Vlorajt, Vasjarët, Haritot, Dinot etj. Komiteti drejtohej nga Abdyl Frashëri.

Sikurse thotë mbiemri i tij, Abdyl vinte nga Frashëri, një krahinë në të cilën banorët jo të krishterë praktikonin bektashizmin. Si një herezi në gjirin e islamizmit, me përmbajtje politike kundër absolutiste dhe me karakter kombëtar, bektashizmi la gjurmë në karakterin e tij. A. Frashërit mori prej tij prirjet politike dhe orientimin kombëtar.¹ Ishte luftarak, dhe e shikonte bashkëpunimin mes popujve të rëndësishëm pavarësisht përkatësisë fetare. Jetesa për një kohë të gjatë në qytetin e Janinës, ku bashkëjetesa e shqiptarëve dhe e grekeve ishte prezente, e bëri atë mbështetës të bashkëpunimit mes dy

1 Kristo Frashëri, *Abdyl Frashëri (1839-1892)*, Shtëpia Botuese "8 nëntori", Tiranë, 1984, f. 47.

popujve, por edhe njohës të mirë të problemeve e mosmarrëveshjeve që ata kishin. Ai kishte një kulturë politike të mjaftueshme për një njeri inteligjent, të pajisur me një sens praktik të jashtëzakonshëm. Doktrina e tij politike, të cilën ia imponoi edhe Komitetit Shqiptar të Janinës, mbështetej mbi parimin e kombësisë, domethënë mbi të drejtën e kombeve për liri, barazi, për shtet, për paqe, begati dhe për përparim. Në emër të këtij parimi synohej çlirimi i viseve shqiptare nga zgjedha osmane, mbrojtja e tërësisë tokësore të atdheut dhe në fund formimi i shtetit kombëtar shqiptar.²

Për Komitetin, detyrë e rëndësishme përpara se të fillonte kryengritja e armatosur mbetej sigurimi i aleatëve. Në rrethanat e krijuara, Greqia shikohej si aleati më i mundshëm. Në mbështetje të një aleancë shqiptaro-greke, për të hyrë bashkërisht në luftë kundër Perandorisë Osmane vep.ronin një sërë faktorësh.

I pari mendoj se lidhet me perceptimin që dy popujt kishin rreth prejardhjes së tyre. Pavarësisht ekzistencës së paragjykimeve për shqiptarët në opinionin publik grek dhe në hierarkinë politike të Mbretërisë Greke, mendimi se në Gadishullin Ballkanit shqiptarët dhe grekët ishin popujt më të afërt, siguronte mbështetje të gjerë. Në vitet 60 të shek. 19, ideologë të Lëvizjes Kulturore Shqiptare si Thimi Mitko, Jani Vreto, Dhimitër Kamarda, të shtyrë nga teoria pellazgjike rreth gjenezës së përbashkët të dy popujve, kishin mbështetur nevojën e themelimit të një federate greko-shqiptare.³ Në këtë mënyrë, kjo lëvizje kishte shërbyer si shtysë e rëndësishme, në dobi të kultivimit të kontakte të mirëfillta miqësore me grekët. Synimi i tyre nuk ishte thjesht bashkimi fizik i shqiptarëve me Mbretërinë e Greqisë por, nevoja praktike që federata shqiptaro-greke të ushtronte funksionin e aleancës, në luftë kundër armikut të përbashkët.⁴ Nga ana e tyre zyrtarët grekë tek bashkëpunimi

² Po aty, f. 71.

³ Filip Liço, "Politika greke ndaj Shqipërisë në vitet 60 të shek. 19", në *"Studime Historike"*, 1980, nr. 2, f. 114-116.

⁴ Shkëlzen Raça, *Marrëdhëniet shqiptaro-greke 1829-1881*, Prishtinë, 1990, f. 94.

me shqiptarët, synonin të kombinonin njëkohësisht idenë politike të tradicionalizmit bizantin, përvojën politike të despotëve romakë të lindjes dhe parullën “shqiptarët dhe grekët janë pellazgë”. Nën frymën fillestare të Megali Idesë, popujt me prejardhje të përbashkët kishin të përligjur jo vetëm kontaktet midis tyre por edhe më tepër se kaq, bashkëjetesën e tyre. Në mbështetje të saj vep.ronin tradita e bashkëvep.rimit luftarak në kryengritjen greke të 1821, ekzistenca e elementit shqiptar në Mbretërinë Greke, jeta e përbashkët e shqiptarëve dhe grekëve në vllajetet e Janinës, etj.

Faktori i dytë kishte të bënte me “armiqtë i përbashkët”. Si për shqiptarët ashtu edhe për grekët, Perandoria Osmane dhe Fronti Sllav nën drejtimin e Mbretërisë Ruse, pengonin dhe dëmtonin zgjidhjen e çështjeve të tyre kombëtare. Greqia edhe pse kishte fituar pavarësinë, e konsideronte të pazgjidhur çështjen e saj kombëtare. Mbretëria greke, kishte një sipërfaqe rreth 50000 km² me popullsi prej një 1 milion e 500 mijë banorë, ndërkohë që pretendonte se rreth 4 milion grekë kishin mbetur jashtë kufijve të saj si pjesë e popullsisë së Perandorisë Osmane.⁵

Nacionalizmi grek mbështetej në Megali Ide. Me fjalimin e kryeministrit grek, Janinis Koletis në parlament, në janar 1844, ajo u ligjërua si vijë e politikës së jashtme greke. Në mbështetje të saj, u synua çlirimi i “grekëve të robëruar” nga sundimi osman dhe më tej unifikimi i “tokave greke” që banoreshin prej tyre në një Mbretëri të vetme Greke,⁶ e cila u konsiderua prej tyre si pasuese e Perandorisë Bizantine. Megali Idea, do të vihej në jetë nëpërmjet kombinimit të rrugës ushtarake me atë kulturore. Rruga ushtarake parashikonte luftë të hapur me Perandorinë Osmane e kombinuar kjo me kryengritje çlirimtare në zonat që pretendoheshin se ishin greke.

5 George B. Leon, *Greece and the Great Power, 1914-1917*, Institute for Balkan Studies, Thessalonica, 1974, f. 1.

6 Evangelos Kofos, *Greece and the Eastern Crisis 1875-1878*, Institute for Balkan Studies, Thessalonica, 1975, f. 17.

Situata e luftës ruso-osmane krijoi dilemë edhe për Mbretërinë Greke. Nga njëra anë lufta i shkonte për shtat zbatimit të rrugës ushtarake. Gjithashtu, ajo krijonte mundësinë e hapjes së çështjes së pretendimeve greke, pasi Mbretëria Ruse kishte për qëllim shkatërrimin e Perandorisë Osmane. Nga ana tjetër fitorja e luftës prej Rusesë shkonte në favor të sllavëve. Sikurse për shqiptarët, pansllavizma ishte e dëmshme edhe për grekët. Mbretëria Ruse këshillonte se “grekët duhet të vendosnin vetë cilin kurs do të ndiqnin. Ajo nuk mund të bënte premtime. Nëse ngjarjet do të shkonin drejt një zgjidhjeje përfundimtare të Çështjes Lindore, Mbretëria Ruse, nuk do të kundërshtonte dëshirat e Greqisë për bashkimin me të, të Thesalisë dhe të Epiri.”⁷ Kjo, ishte shumë pak në krahasim me rivendikimet e Greqisë.⁸ Fuqia e shumicës sllave, njësia e fesë dhe elementi grek i shpërndarë, shkaktonin shqetësim në Greqi. Ajo i trembej faktit se mbas dy apo tri brezash, elementi grek në Maqedoni e Traki do të tretej dhe do të humbiste tërësisht në botën sllave dhe bashkë me të edhe ëndrra greke aty.

Faktori e tretë mendoj se lidhet me përfitimet e reciproke që aleanca mund t'i jepte si shqiptarëve ashtu edhe grekëve. Për sa i përket shqiptarëve, Komiteti i Janinës pretendonte se aleanca me Greqinë do t'i jepte sensibilitet dhe mbështetje ndërkombëtare, çështjes shqiptare. Në kuadrin e luftës Ruso-Osmane, anëtarët e Komitetit mendonin se po të shembej Perandoria Osmane nga Armata Ruse, Fuqitë e tjera të Mëdha nuk do ta linin Mbretërinë Ruse, që ta rregullonte hartën politike të Gadishullit të Ballkanit sipas planeve të saj ekspansioniste. Abdyl Frashëri kishin bindjen se ato do të mbështesnin zgjerimin territorial të Greqinë për ta përdorur si barrierë kundër dominimit sllav. Për këtë arsye ai shihte të domosdoshme që

⁷ Po aty, 96.

⁸ Bazuar në Megali-Ide, Mbretëria Greke mund të zgjerohej në dy drejtime, përgjatë jugut në ishujt e Egjeut dhe Kretë dhe përgjatë veriut në Thesali, Maqedoni dhe Epir. Për më shumë shih, Stavrianos, *The Balkans since 1453*, Hurst Company, London, 2000, f. 469.

Evropa të bindej se qytetërimin i saj në Gadishullin e Ballkanit nuk mund ta mbronte nga rreziku rus vetëm diga greke, por së bashku me të edhe ajo shqiptare.⁹ Komiteti pretendonte kështu, arritjen e një aleance me Mbretërinë Greke, përpara se Armata Ruse të zbrisnin në jug të Gadishullit të Ballkanit. Frashëri mendonte se, qeveria greke nuk do të guxonte të hynte në luftë kundër Perandorisë, pa marrë më parë mendimin e Anglisë e të Francës. Në këtë mënyrë aleanca shqiptaro-greke ishte në dobi të njohjes së çështjes shqiptare përtej Athinës. Nënshkrimi i saj do të thoshte pranim de fakto nga Fuqitë e Mëdha të projektit për luftë kundër Perandorisë Osmane dhe de jure të idesë së krijimit të shtetit shqiptar.¹⁰

Mbretëria Greke, nga ana e saj, në kushtet e një lufte me Perandorisë Osmane, kishte nevojë veçanërisht për forcën ushtarake të shqiptarëve të cilët kishin një peshë të rëndësishme edhe në ushtrinë osmane. Kjo vihej në dukje edhe nga konsulli grek në Shkodër, Mavromatisi i cili njoftonte ministrin e punëve të jashtëm të Greqisë, Trikupis se “për një kryengritje të suksesshme në Epir, elementi shqiptar ishte i domosdoshëm....., mbi të gjitha kur vihej re që popullsia e krishtere e Epirit ishte kundër luftës”.¹¹ Në një situatë të tillë, shqiptarët përbënin për Greqinë një forcë të armatosur solide kundër Perandorisë Osmane si dhe një aleat të sinqertë në kuadrin e një aleance kundër sllavëve në Ballkan. E gjithë ushtria greke përbëhej nga afërsisht 30.000 ushtarë, jo fort të rregullt dhe të organizuara.¹² Megjithëse, kontributi i saj vlerësohej kryesisht në flotë, ajo nuk ishte në gjendje të përballonte fuqinë e drejtpërdrejtë të flotës osmane, e cila mund të arrinte lehtësisht nga Pireu në Salaminë, duke kërcënuar

9 K. Frashëri, *vep. e cit.*, f. 79.

10 *Po aty*.

11 Basil J. Photos, *Lost Opportunities for Greek-Albanian rapprochement*, Euclid Publishing Company Prospect Heights, Illinois, 1997, Letër e Mavromatisit për Trikupisin, Janinë, 14 korrik, 1877 f. 45.

12 Mehdi Frashëri, *Lidhja e Prizrenit*, Shtëpia Botuese “Kristo Luarasi”, Tiranë, 1938, f. 19.

direkt Athinën. E vetëdijshme për pozitën e saj të dobët ushtarake e ekonomike, ajo nuk kishte arsye të mos i shikonte shqiptarët si aleatë në realizimin e bashkimit të saj kombëtar. Bashkëpunimi i forcave shqiptare e greke në bazë të një plani të përbashkët dhe në momentin kur ushtria osmane ishte e zënë në frontin e luftës me Rusinë, do të krijonte atë forcë, që do t'u shkaktonte një disfatë të plotë forcave osmane të vogla në numër dhe të rëna moralisht nga zhvillimi i luftës. Mbetej për t'u parë vetëm se sa fleksibël do të ishin palët për të "ndarë" atë që u takonte nga vilajeti i Janinës.

Situata bëhej edhe më luftëdashëse për Greqinë, pasi koalicioni i ri qeveritar i krijuar në fillim të qershorit të 1877, ishte i bindur ta nxirrnin vendin nga politika e izolimit. Shumë prej anëtarëve të tij, kishin bindjen se Konferenca e Kostandinopojës e dhjetorit të 1876, i kishte injoruar pretendimet greke, sepse grekët nuk kishin përdorur armët sikurse kishte bërë edhe serbët e bullgarët. Kështu, ministri i jashtëm i Greqisë, Trikupis, më 9 qershor 1877, i kërkoi Anglisë qëndrim të qartë në lidhje me çështjen greke. Sipas notës, Greqia do të mbante paqen me Perandorinë Osmane dhe qeveria do të bënte gjithçka për të penguar rebelimin në provinca, vetëm në rast se qeveria britanike premonte, njohjen e ekzistencës së çështjes greke në përfundim të luftës. Më 7 korrik 1877, qeveria britanike deklaroi se nuk dëshironte "të premonte rrudhjen e Perandorisë Osmane në zona hipotetike dhe qeveria greke mund ta humbiste simpatinë britanike, nëse nxiste lëvizjen në provincat greke."¹³ Kjo përgjigje, largoi politikën e jashtme greke nga neutralitetit. Tanimë ajo informoi qeverinë angleze se "premtimet e pamjaftueshme të afuara nga qeveria britanike, e detyronin Greqia të ndiqte një kurs të pavarur në mbrojtje të drejtave të saj kombëtare."¹⁴ Nga ana tjetër lajmet mbi një avantazh të ushtrisë ruse në frontin e luftës, krijuan në Athinë përshtypjen se lufta do të përfundonte shpejt dhe në favor të

13 E. Kofos, *vep. e cit.*, f. 117.

14 *Po aty*.

Rusisë. Nëse Greqia mbante ende shpresa për realizimin e aspiratave kombëtare, ky u konsiderua prej qeverisë si momenti i duhur për të bërë sakrifica të rëndësishme dhe për të ndërmarrë një iniciativë të guximshme. Kështu qeveria vendosi, të procedonte menjëherë me përgatitjet serioze ushtarake, madje në rrezik të stabilitetit ekonomik të vendit.

Ndërsa, programi i armatimit vazhdonte me nxitim, Greqia kuptoi se nuk mund të bëhej gati të merrte pjesë në luftë të hapur me Perandorinë Osmane. Ushtria e saj mbeti e dobët dhe e paorganizuar mire dhe presioni i Fuqive të Evropës Perëndimore për ruajtjen e neutralitetit ishte i vazhdueshëm. Në një situatë të tillë, e vetmja mënyrë për të mos ndëshkuar çështjen greke, ishte një kryengritje masive e grekëve të Perandorisë Osmane, pa ndërhyrjen e dukshme të Mbretërisë Greke. Në këtë rast, rusët nuk do të ishin në gjendje të zbatonin zgjidhje të njëanshme të çështjes së Ballkanit, dhe Fuqitë e tjera të Mëdha mund të pranonin të mbronin aspiratat greke kundër kërkesave të tepruara ruse. Këto konsiderata, të cilat deri atë kohë ishin mbështetur vetëm nga një pakicë e grekëve, tani u bënë baza e politikës së koalicionit qeveritar, i cili vendosi të përfitonte nga shërbimet të komiteteve revolucionare.¹⁵

Kjo u reflektua edhe në marrëdhënie me vilajetin e Janinës. Duke vlerësuar konstatimin e Mavromatisit në lidhje me elementin shqiptar në vilajetin e Janinës dhe duke iu trembur reagimit të tij,¹⁶ qeveria greke iu përgjigj pozitivisht ftesës së Komitetit Shqiptar të Janinës dhe paralel me të, mbështeti përpjekjet e Komitetit revolucionar të Korfuzit.¹⁷ Kishte edhe një arsye tjetër që e bënte

¹⁵ *Po aty*, f. 114.

¹⁶ *Shqipëria në vitet e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit*, vëll. I, Tiranë, 1978, përmbledhje dokumentesh franceze, përgatitur nga Ligor Mile, f. 210. Raport i ministrit francez në Athinë për Ministrinë e Jashtme, Athinë, 22 nëntor 1878.

¹⁷ Komiteti i Korfuzit kishte për detyrë të nxiste së revoltën në vilajetin e Janinës. Ai vep. ronte nën varësinë e Komitetit Qendror në Athinë. Ky Komiteti u krijua në qershor të 1877 nga bashkimi i dy organizatave revolucionare greke "Mbrotjtja

Grequinë t'i përgjigjej pozitivisht ftesës së shqiptarëve. Ajo synonte ta shfrytëzonte bashkëpunimin me to, në funksion të idesë së një antante ballkanike, me rumunët dhe serbët.¹⁸ Në këtë rast ajo arrinte të krijonte një front ballkanik, jashtë atij sllav të udhëhequr nga Rusia. Në këtë mënyrë ajo siguronte si mbështetjen e Fuqive të Mëdha sepse pengonte zgjerimin sllav ashtu edhe, të drejtën për të rivendikuar Maqedoninë, të cilën e dëshironte aq shumë.

Bisedimet e korrikut të 1877

Nga Athina u nisën dy delegacione për të kontaktuar me shqiptarët.

Në Janinë u dërgua Epaminonda Mavromatis, konsull i Mbretërisë së Greqisë në Shkodër. Ai mbërriti në Janinë më 14 korrik 1877 për të hyrë në kontakte me Komitetin Shqiptar të Janinës. Përpara se të takohet me to, ai bëri një takim me konsullin grek në Janinë, Londos dhe Kostandin Aravantinoi, një grek i vilajetit të Janinës që kishte marrëdhënie miqësore me Komitetin e Janinës. Mavromatisi u komunikoi atyre porosinë dhënë nga Ministria e Jashtme Greke, për të asgjësuar apriori idenë e formimit të një

kombëtare" dhe "Vëllazëria". Detyra e parë e Komitetit ishte të përgatiste një plan të detajuar ushtarak për fillimin dhe bashkëpunimin e revoltave në Thesali, Epir, Maqedoni e Kretë. Ky plan u pranua edhe nga qeveria greke. Për ta vënë në zbatim këtë plan, Komiteti premtoi të përdorë burimet në armë dhe të holla, të siguruara nga të dy organizatat e mësipërme. Ato ishin siguruar jashtë dhe ishin depozituar në kufij. Një sasi e konsiderueshme armësh ishte depozituar edhe në ishullin e Korfuzit, ku e kishte bazën edhe Komiteti me të njëjtën emër. Meqë këto burime nuk ishin të mjaftueshme, Komiteti Qendror kërkoi ndihmën e qeverisë, veçanërisht në armë. Dhënia e ndihmës, kushtëzoi aksionin e Komitetit, tanimë vetëm me autorizimin e qeverisë greke.

18 Në datë 24 korrik 1877, ministri i jashtëm grek, nisi dy telegrame, në drejtim të homologut të tij rumun dhe atij serb. Në të dy telegramet ai shprehu dëshirën e qeverisë së Greqisë për të përfunduar një pakt greko-serbo-bullgar. Pavarësisht dëshirës së qeverisë greke, të dy përgjigjet erdhën negative.

principate shqiptare, porosi e cila sipas raportit të tij pajtohej me bindjet e tij politike.¹⁹ Nëse bisedimet me ta do të dështonin, atëherë vlerësonte Mavromatisi “do të vazhdojmë bisedime të një lloji tjetër me Gjolekën”.

Për këtë në Korfuz ishin dërguar deputetët e parlamentit grek S. Petmezën dhe M. Llapën. Misioni kishte për qëllim takimin me Myslym Gjolekën djalin e Zenel Gjolekës, prijësit e njohur të Himarës dhe mik të Spiro Milos. Synohej të sigurohej lidhja e tij me komitetin e Korfuzit për të organizuar një lëvizje rebeluese në zonat Himarë-Tepelenë. Sipas planit, në bregdetin e Himarës do të dërgoheshin “vullnetarë epirotë”, të cilët do të fillonin kryengritjen në favor të bashkimit me Mbretërinë Greke. Kryengritja në Himarë, sipas Mavromatisit, do të shkaktonte pështjellim në Çamëri, pasi ushtarët shqiptarë do të braktisnin ushtrinë osmane për të mbrojtur viset e tyre. Në këtë mënyrë Epiri do të mbetej i zbuluar nga forcat osmane. Ky veprim do t’i jepte zemër “grekëve në vilajetin e Janinës” të hidheshin në kryengritje, e cila me dobësimin e forcave osmane, kishte gjasa të fitonte terren. Por edhe ky plan nuk u konkretizua, pasi siç shprehej edhe Mavromatisi ekzistonin vështirësi të konsiderueshme. Grekët e kishin të vështirë të bindnin Gjolekën për pjesëmarrje në një plan të tillë dhe ata përveç Aravantinoit, nuk kishin emisar tjetër të përshtatshëm që të mund ta merrte përsipër atë barrë.²⁰

Bisedimet me Komitetin e Janinës u zhvilluan në fshehtësi të plotë, në mbrëmjen e 17 korrikut. Shqiptarët i përfaqësonte Abdyl Frashëri. Palët kishin mendime të njëjta në lidhje me situatën ndërkombëtare të krijuar nga lufta ruso-osmane në lidhje me rreziqet dhe interesat e përbashkëta, por ata kundërshtonin njëri-tjetrin në çështjen e përkatësisë së Epirit.

19 Basil J. Photos, *vep. e cit.*, f. 45. Letër e Mavromatisit për Trikupisin, Janinë, 15 korrik 1877.

20 Sh. Raça, *vep. e cit.*, f. 162.

Sipas platformës greke, formimi i një principate shqiptare më vete ishte i pamundur dhe i paleverdishëm. Shqiptarët përballeshin me intrigat e shteteve të huaja, me kërcënimin sllav dhe nuk kishin aftësi dhe mundësi të mjaftueshme për të përballuar ekzistencën e një shteti të pavarur.²¹ Interesat e kërkonin që shqiptarët të bashkoheshin me grekët, të cilët do t'u ruanin atyre autonominë lokale dhe privilegjet e vjetra. I vetmi lëshim që mund të bënte Greqia ishte propozimi për bashkimin e shqiptarëve dhe grekëve në një Mbretëri dualiste nën spektrin e mbretit grek, Gjergji I. Si model propozohej rasti i Mbretërisë Austro-Hungareze. Në këtë mënyrë, Mavromatisi anashkalonte krijimin dhe njohjen e Principatës shqiptare. Madje ai, bashkimin e shqiptarëve me grekët, i shihte vetëm për ata që jetonin deri në Shkumbin, duke lënë jashtë tyre shqiptarët e viseve veriore dhe verilindore.

Shqiptarët nuk e kundërshtonin idenë e krijimit të një Mbretërie dualiste, por ata kishin frikë se nën kornizat e formës së përbashkët të organizimit shtetëror, grekët synonin të realizonin pretendimet e vazhdueshme territoriale dhe dominimin e mundshëm mbi shqiptarët.²² Për këtë arsye, ata kërkonin nga pala greke së pari njohjen e Principatës shqiptare e cila, duhej të kishte pjesë të saj edhe Epirin deri në Prevezë.²³ Nëse viset e veriore shqiptare së bashku me Kosovën, i bashkoheshin Principatës, atëherë ata mund të lejonin që Epiri të bashkohej me Greqinë. Ata e përcaktonin Epirin si një zonë që fillonte në jug të Gjirokastrës, duke lënë jashtë tij, Himarën, Tepelenën dhe Delvinën, zona të cilat rivendikoheshin nga pala greke, si pjesë të Epirit grek.²⁴ Në këtë pikë bisedimet u ndërpre në mirëkuptimin për t'u takuar përsëri.

21 Basil J. Photos, *vep. e cit.*, f. 45, Letër e Mavromatisit për Trikupisin, Janinë, 19 korrik 1877.

22 Sh. Raça, *vep. e cit.*, f. 161.

23 Sh. Raça, *vep. e cit.*, f. 161.

24 E. Kofos, *vep. e cit.*, f. 125.

Edhe ndryshimi i situatës në frontin e luftës ruso-osmane nuk i nxiti palët për të vazhduar më tej. Gjatë korrikut, ushtria osmane filloi të kornte fitore të njëpasnjëshme në luftë. Rezistenca osmane tregoi se Perandoria Osmane nuk ishte aq e dobët sa pandehej. Kjo, qetësoi deri diku qeverinë greke nga frika e fitores ruse duke, e çliruar edhe nga nxitimi që kishte për të reaguar në kuadrin e luftës. Sikurse pohon edhe Mavromatysi, grekët kishin tani kohën e mjaftueshme që të përgatiteshin më me qetësi për të realizuar programin politik të Komitetit të Korfuzit. Njëkohësisht rezistenca osmane iu dha kohë edhe shqiptarëve për t'u organizuar më shumë. Fakti që në bisedime, Abdyl Frashëri kërkoi që në Principatën Shqiptare të përfshiheshin edhe shqiptarët e viseve veriore e verilindore, kërkonte patjetër rrahjen e mendimeve edhe me to. Koha kërkonte shndërrimin e Komitetit të Janinës nga një komitet krahinor në një komitet kombëtar, përfaqësues të gjithë shqiptarëve.

Raundi i dytë i bisedimeve shqiptaro-greke, dhjetor 1877

Ndërkohë që lufta ruso-osmane në frontin e Kaukazit ishte qetësuar, në frontin malazez ndodhi e kundërta. Në fillim të shtatorit të vitit 1877, forcat osmane të ndodhura nën një sulm të papritur të ushtrisë malazeze, u detyruan të tërhiqeshin më në jug. Disfata e ushtrisë osmane, tronditi shqiptarët e viseve veriore. Në këto rrethana në Shkodër u formua një komitet i përbashkët i myslimanëve dhe katolikëve. Kryetar i tij ishte Pjetër Gurakuqi, i cili sipas konsullit austriak në Shkodër, shprehte simpatitë të veçantë për Italinë.²⁵ Në memorandumën që Komiteti i dërgoi Fuqive të Mëdha kërkoi miratimin e tyre për krijimin e një shteti kombëtar nën vasalitetin e sulltanit.

Në këto rrethana tetor 1877, Komiteti i Janinës, i shprehu sërish qeverisë greke dëshirën për të hyrë në bisedime. Qëllimi i

25 Kristo Frashëri, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878-1881)*, Toena, 1997, f. 39.

tyre ishte të diskutonin kushtet mbi të cilat Greqia pranonte t'i ndihmonte shqiptarët për çlirimin e vendit të tyre nga sundimi osman.²⁶ Greqia nuk iu përgjigj kërkesës së palës shqiptare. Në përpjekje të vazhdueshme për të arritur një marrëveshje të shkruar me Mbretërinë Ruse, qetësisë në frontin e luftës ruso-turke dhe dobësisë ekonomike dhe ushtarake të saj, duket se ajo preferoi qëndrimin pritës. Ajo mund të hynte në luftë vetëm në momentin e fundit, kur ushtria osmane të ishte e dobët.

Me qetësimin e gjendjes në frontin malazez, Porta e Lartë vendosi të organizonte zgjedhjet e deputetëve në parlamentin e dytë osman. Nga këto zgjedhje në viset shqiptare dolën si deputetë personalitete politike të njohura për pikëpamjet e tyre kombëtare si Abdyl Frashëri, Mehmet Ali Vrioni, Mihal Harito, Iliaz Dibra, Mustafa Vlora, Zija Prishtina etj.

Në fillim të dhjetorit lufta ruso-osmane, shqetësoi sërish shqiptarët dhe grekët. Ushtria osmane u thye keq nga ajo ruse. Më 10 dhjetor 1877, rusët morën Plevnën dhe pasi kaluan malet Ballkan filluan marshimin e tyre në drejtim të Trakës, duke e pasur kështu rrugën e lirë për në Stamboll. Përfundimi i luftës në favor të Rusinë, ishte shumë pranë.

Në këto rrethana, Komiteti i Janinës kërkoj sërish nga qeveria greke rifillimin e bisedimeve, jo më në Janinë, por në Stamboll. Abdyl Frashëri, si kryetar i Komitetit mendonte se ishte në interes të shqiptarëve që bisedimet me palën greke, t'i kryente një komitet mbarë shqiptar. U vendos që puna e bërë deri në atë moment të finalizohet duke themeluar një Komitet Kombëtar Shqiptar. Situata ishte e favorshme, pasi deputetët shqiptarë ishin të grumbulluar në Stamboll, për fillimin e punimeve të parlamentit osman. Kështu më 18 dhjetor 1877 në Stamboll u themelua Komiteti Qendror për Mbrojtjen e të Drejtave të Kombësisë Shqiptare. Kryetar i tij u

26 *Shqipëria në vitet e lidhjes Shqiptare të Prizrenit...*, f. 238, Raport i ministrit francez në Athinë për Ministrinë e Punëve të Jashtme të Francës, Athinë, 7 shkurt 1878.

zgjodh Abdyl Frashëri. Komiteti vendosi organizimin sa më shpejt të kryengritjes së armatosur antiosmane që do të sillte krijimin e shtetit kombëtar shqiptar. Me gjithë divergjencat që anëtarët e tij patën në lidhje me propozimin e Abdyl Frashërit për një aleancë shqiptaro-greke, u vendos të ndërmerrej një hap i tillë.²⁷

Rënia e Plevnës e bindi politikën greke se ushtria osmane ishte e pafuqishme për ta mbajtur atë ruse në veri të Ballkanit edhe për shumë kohë. Por sikurse deklaronte, ministri i mbrojtjes, Zymvrakasis, ushtria greke nuk ishte ende gati për luftë. Plani i miratuar një muaj më parë për mbështetjen e një revolte në provincat greke në Perandori, kishte gjasa të përfundonte keq. Ushtria greke vazhdonte ende të ishte e papërgatitur për të përballuar e vetme luftën dhe mbështetja e banorëve greke në provinca mbetej ende e dobët. Sipas raporteve të konsujve greke, banorët grekë në provinca ishin të pafuqishëm ta ekspozonin veten në një sulm kundër osmanëve, pa mbështetjen e ushtrisë greke.²⁸ Në lidhje me Epirin, shqetësimi grek u rrit edhe me shumë si rezultat i njoftimeve për një zbarkim të mundshëm të Italisë në viset shqiptare.²⁹ Ky zbarkim pritej të ishte një përgjigje e Italisë ndaj hyrjes së pritshme të Austro-Hungarisë në Bosnje. Kjo për Greqinë, do të thoshte shkatërrim i dëshirave për të bashkuar viset jugore shqiptare me Mbretërinë Greke, dhe akoma me shumë dështim i Megali Idesë. Vazhdimi i mëtejshëm i një qëndrimi pritës, argumentonte kryeministri grek, Komonduras, do t'i jepte fund shpresave për të çliruar Epirin dhe Thesalinë, kompozimi etnologjik i të cilave mund të ndryshonte me shtimin e madh të refugjatëve myslimanë nga zonat e okupuara ruse. Në një situatë të tillë, qeveria greke mendoi se kishte ardhur momenti që nga njëra anë t'i përgjigjej pozitivisht ftesës së përsëritur të shqiptarëve, nga ana tjetër të mbështetej përsëri puna e komiteteve revolucionare.

27 Në lidhje për divergjencat në radhët e Komitetit të Stambollit, shih K. Frashëri, *Lidhja Shqiptare...*, f. 44.

28 E. Kofos, *vep. e cit.*, f. 139.

29 *Shqipëria në vitet e Lidhjes...*, Raport i zëvendës konsullit të Francës në Janinë për MPJ, Janinë, 11 janar 1878, f. 113.

Bisedimet midis shqiptarëve dhe grekëve u bënë në Stamboll. Pala shqiptare u kryesua nga Abdyl Frashëri, kryetar i Komitetit Shqiptar të Stambollit dhe njëkohësisht deputet në parlamentin osman ndërsa ajo greke nga Stefanos Skulidis, deputet i në parlamentin grek. Ndërmjet tyre u bënë 4 takime gjatë dyjavëshit të dytë të dhjetorit. Pala greke mbështeste lidhjen e aleancës shqiptaro-greke për një luftë të përbashkët kundër Perandorisë, por ajo pretendonte që viset shqiptare në jug të lumit Seman të ishin pjesë e Mbretërisë greke dhe pjesa tjetër në veri të formonte një shtet shqiptar nën kurorën e mbretit Jorgo të Greqisë.

Shqiptarët nga ana e tyre u shfaqën të vendosur për të çliruar vendin e tyre nga zgjedha osmane. Ata zotoheshin të merrnin të parët armët, të krijonin një qeveri provizore, akti i parë i së cilës do të ishte shpallja dhe njoftimi ndaj Evropës i shkëputjes së Shqipërisë nga Perandoria Osmane. Ata kërkonin që Greqia, menjëherë pas kësaj deklarate të mbështeste Lëvizjen Kombëtare Shqiptare duke futur trupat e saj në Thesali dhe Maqedoni. Bashkëpunimi i LKSh me Greqinë varej nga heqja dorë e çdo pretendimi grek mbi Janinën dhe Epirin jugor.³⁰ Anëtarët e Komitetit Shqiptar këmbëngulnin se në vilajetin e Janinës, shumica e popullsisë ishte shqiptare. Ata e kërkonin Janinën si një qendër politike dhe intelektuale të domosdoshme për krijimin e principatës së re. Gjithashtu ata merrnin në konsideratë edhe shkaqet strategjike, duke qenë se vija Janinë-Mecovë përbënte vijën më të përshtatshme për mbrojtjen e Principatës shqiptare autonome ose të pavarur.³¹

Në favor të arritjes së kompromisit, pala shqiptare i dha dorë idesë së krijimit të një Mbretërie dualiste shqiptaro-greke nën spektrin e djalit të Gjergjit I, Nikollës si princ i ardhshëm i Shqipërisë

30 *Po aty*, Raport i ministrit të Francës në Athinë për MPJ, Athinë 7 shkurt 1879, f. 239.

31 Filip Liço, "Mbi çështjen e aleancës shqiptaro-greke në vitet 1877-1881", në *Konferenca kombëtare e studimeve për Lidhjen shqiptare të Prizrenit*, Vëllimi i II, Tiranë, 1979, f. 123.

.³² Gjithashtu ajo mori përsipër garantimin e të gjitha të drejtave kushtetuese për popullsinë greke që do të përfshihej në Principatën shqiptare.

Sërish, përkatësia e Epirit kushtëzoi bisedimet. Nën ndikimin e ideologjisë së Megali Idesë, Skulidisi shprehej se “asnjë qeveri greke nuk mund të rrijë në zyrë duke braktisur një tokë të shenjë siç është Epiri.”³³ Më 25 dhjetor 1877, qeveria greke i dha urdhër Skulidisit të ndërpriste bisedimet me shqiptarët. Për të ishte i papranueshëm çdo diskutim që vinte në dyshim përkatësinë e Epirit.

Më 26 dhjetor A. Frashëri dhe Mehmet Ali Vrioni zhvilluan takimin e fundit me S. Skulidisin. Në të, atij iu bë prezent vendimin e fundit të Komitetit të Stambolli në lidhje me organizimin e kryengritjes shqiptare. Sipas tij, me ose pa ndihmën e Greqisë shqiptarët ishin të vendosur ta çlironin vendin e tyre. Sidoqoftë qëndrimi i tyre ishte i caktuar nga rrethanat. Ata mendonin t'i drejtoheshin Portës, duke e informuar mbi kërcënimin që vinte viseve shqiptare nga malazezët, serbët dhe grekët. Për të mbrojtur këto vise, asaj do t'i kërkonin përforcime, armë dhe leje për të ngritur një ushtri shqiptare. Porta nuk duhet të dërgonte trupa, dhe duhet të pranonte krijimin e ushtrisë. Nëse e realizonin këtë, krerët shqiptarë do të armatosnin popullsinë, do të hiqnin qafe gjithë oficerët turq që ishin në krye të 15.000 shqiptarëve dhe do të shpallnin pavarësinë.³⁴

Nën një informacion të tillë, zyrtari grek propozoi që dialogu të vijonte në Korfuz. Sipas të gjitha gjasave, ky variant i ri i takimeve, i kishte llogaritë e veta që përkonin me hartimin e një plani gjithë grek. Komiteti i Korfuzit u aktivizua sërish. Në Himarë u dërgua Jorgji Stegani, ish-kapiten i xhandarmërisë greke me prejardhje nga ajo krahinë. Ai zhvilloi një takim me kapedanët e bregdetit në vendin e quajtur “Lëmënjëra”, në fushë të Qeparoit dhe u përpoq të bindte

32 Sh. Raça, *vep. e cit.*, f. 166.

33 Basil J. Photos, *vep. e cit.*, f. 47. *Letër e skulidisit për Trikupisin*, Stamboll, 19 dhjetor 1877.

34 *Shqipëria në vitet e Lidhjes së Prizrenit...*, Raport i ministrit të Francës në Athinë për MPJ, Athinë 7 shkurt 1879, f. 239.

krerët ta lejonin të zbarkonte me një kontingjent grek në vendin e quajtur "Skalomë" të Qeparoit, duke premtuar shuma të mëdha të hollash.³⁵

Përfundimi i paracaktuar i raundit të tretë të bisedimeve, shkurt 1878

Ditët e para të shkurtit 1878, Porta e Lartë lëshoi fermanin duke autorizuar shqiptarët për të organizuar një ushtri kombëtare.³⁶ Sipas vendimit të Komitetit të Stambollit, aksioni do të vijonte me dërgimin e një përfaqësie shqiptare në Stamboll për të kërkuar autonominë. Në rast refuzimi do të fillonin përgatitjet e armatosur. Mbështetja e Greqisë u konsiderua sërish e nevojshme.

Bisedimet shqiptaro-greke, kësaj here u bënë më 12 shkurt 1878, në Korfuz. Shqiptarët në këmbim të mbështetjes së Greqisë, hiqnin dorë nga pretendimet e tyre mbi Janinën dhe në një pjesë të Epirit Jugor.³⁷ Ata kërkonin vetëm bregdetin perëndimor të kësaj krahine, domethënë një zonë të përkufizuar nga një vijë, që duke u nisur nga Preveza do të kalonte nga Paramithia, Filati, Delvina, Delvinaqi dhe Konica për të dalë në Samarinë. Pranohej vënia e principatës nën suzerenitetin e mbretit Gjergj I.

Pala greke kësaj here ishte shumë e prerë. I vetmi kufi i pranueshëm për të ishte ai që duke u nisur nga Kepi i Himarës do të dilte në Samarinë duke kaluar nga Delvina, Kambosi, Gjirokastra, Delvinaqi dhe Konica, dhe që do t'i jepte Greqisë të gjithë vendin që ndodhej në jug të kësaj vije. Ajo vërejtje se përderisa shqiptarët hiqnin dorë nga Janina, bregdeti nuk mund t'i shërbente për asgjë, meqë ajo nuk kishte flotë.³⁸ Bisedimet edhe kësaj here u ndërprejnë, pa arritur asgjë.

35 *Po aty*, Raport i zëvendës konsullit të Francës në Janinë për MPJ, Janinë, 11 janar 1878, f. 113.

36 *Po aty*, Raport i ministrit të Francës në Athinë për MPJ, Athinë, 7 shkurt 1879, f. 240.

37 *Po aty*.

38 *Po aty*.

Preokupimi me tokat “e grekëve të paçliruar” dhe fati i Megali Idesë influencoi qëndrimin e Greqisë jo vetëm në marrëdhënie me shqiptarët, por edhe me gjerë. Për sa kohë Megali Ideja ishte vijë e politikës së jashtme greke dhe vazhdimësia pjesë përbërëse e saj, qeveria greke ishte e vendosur t’i kushtohej haptazi përpunimit të ndërgjegjshëm dhe të vullnetshëm të kësaj ideologjie.

Megali Idea mbështetej në tre boshte: në trashëgiminë gjuhësore e kulturore të antikitetit grek, në trashëgiminë politike të Perandorisë Bizantine dhe në trashëgiminë kishtarë të Kishës Ortodokse. Fakti se në antikitet në jug të Shqipërisë së sotme kishin lulëzuar koloni helene që sigurisht kishin përdorur gjuhën dhe kulturën greke, të cilat më vonë ishin administruar nga Perandoria Bizantine dhe në përbërje të tyre kishin popullsi ortodokse që në Perandorinë Osmane varej nga Patrikana e Stambollit, i bënë këto territore pjesë të programit të pretendimeve kombëtare greke. Në këtë mënyrë Megali Idea kushtëzonte përfundimin me sukses të kontakteve shqiptaro-greke.

Ndikimet e ideologjisë greke ishin të forta sepse qeveria greke mbështetej fuqishëm edhe nga ndjenjat nacionalizmi jo zyrtar. Shkrije në një e nacionalizmit shtetëror të mbartur nga qeveria me atë jo shtetëror të mbartur nga populli, e bënte nacionalizmin grek më agresiv.³⁹ Kështu, Megali Idea krijoi dhe njëkohësisht mbarti konflikte përgjatë vijës historike në të cilën u zhvillua shoqëria greke, pas vitit 1830. Nën ndikimin e saj, politika greke veproi më shumë e ndikuar nga ndjenjat se sa nga arsyeja. Nën një frymë të tillë, ajo ishte faktori kryesor që ndikoi në përfundimin pa sukses të bisedimeve me shqiptarët.

“Unë mendoj se është shumë e rrezikshme të bashkëpunojmë në themelimin e një fuqie miqësore në krahun tonë. Shqiptarët janë turq. Ata kanë interesa të përbashkëta me to dhe kanë përfituar prej tyre. Pse ata duhet të jenë në anën tonë? Me ne ata shpresojnë të

39 Eric Hobsbaum, *Kombet dhe nacionalizmi që nga 1780. Programi, miti, realiteti*, Toena dhe Fondacioni Sorros, Tiranë, 1996, f. 92.

arrijnë njohjen e kombësisë së tyre. Ata nuk kanë kuptim dhe na kërkojnë neve t'ia japim atë, në vend që t'ia arrijnë vetë qëllimeve të tyre. Rreziku qëndron pikërisht aty, se ne duhet ta armatosim këtë popull që konteston tokën tonë. Nëse shqiptarët do të revoltohen dhe do t'i okupojnë tokat e diskutueshme, për të dalë më pas me kërkesat të reja, atëherë si do t'iu kundërvihemi ne"⁴⁰ - shprehej kryeministrit grek, Komonduras në prag të raundit të tretë të bisedimeve me shqiptarët. Kjo do të thotë se, pavarësisht asaj që afroi pala shqiptare, bisedimet me grekët e kishin të paracaktuar përfundimin e tyre.

Greqia e kishte vendosur rrugën e saj. Që më 24 janar 1878, qeveria greke kishte marrë votëbesimin në parlament, "për një mbrojtje aktive të të paçliruarve grekë". Javën e parë të shkurtit, ajo mori direkt kontrollin e aksionin dhe urdhëroi ushtrinë të merrte pozicion. Filloi kështu e ashtëquajtura kryengritje e grekëve të paçliruar. Në këtë mënyrë marrëdhëniet e saj me rrethet e moderuara të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare u ndërprejnë, pavarësisht interesave të përbashkëta që ata kishin.

Përmbledhje

Shpërthimi i luftës ruso-osmane, në fund të prillit të viti 1877, vuri në lëvizje si shqiptarët ashtu edhe grekët. Iniciativën për kontakte të përbashkëta e mori Komiteti shqiptar i Janinës, i krijuar në maj të 1877 nën drejtimin e Abdyl Frashërit. Në mbështetje të një aleancë shqiptaro-greke, për të hyrë bashkërisht në luftë kundër Perandorisë Osmane vep.ronin një sërë faktorësh.

I pari mendoj se lidhet me perceptimin që dy popujt kishin rreth prejardhjes së tyre. Faktori i dytë kishte të bënte me "armiqtë i përbashkët" dhe i treti me përfitimet e reciproke që aleanca mund t'i jepte si shqiptarëve ashtu edhe grekëve. Komiteti i Janinës pretendonte se aleanca me Greqinë do t'i jepte sensibilitet dhe

40 E. Kofos, Greek reaction to developments leading to the Albanian League of Prizren, *Balkan Studies*, no.2, Thessalonica, 1982, f. 354.

mbështetje ndërkombëtare, çështjes shqiptare. Ndërsa, Greqia, nga ana e saj, në kushtet e një lufte me Perandorisë Osmane, kishte nevojë veçanërisht për forcën ushtarake të shqiptarëve të cilët kishin një peshë të rëndësishme edhe në ushtrinë osmane.

Bisedimet mes shqiptarëve dhe grekëve u zhvilluan në tre raunde, të cilat përgjithësisht u varën nga ecuria e luftës ruso-osmane. Ato nisën në Janinë në korrik të 1877, vazhduan në Stamboll në dhjetor të 1878 për të përfunduar në Korfuz në shkurt të 1878. Por të gjitha takimet përfunduan pa rezultat, pavarësisht lëshimeve që bënë shqiptarët. Preokupimi me tokat “e grekëve të paçliruar” dhe fati i Megali Idesë influencoi qëndrimin e Greqisë në marrëdhënie me shqiptarët.

Megali Idea mbështetej në tre boshte: në trashëgiminë gjuhësore e kulturore të antikitetit grek, në trashëgiminë politike të Perandorisë Bizantine dhe në trashëgiminë kishtarë të Kishës Ortodokse. Fakti se në antikitet në jug të Shqipërisë së sotme kishin lulëzuar koloni helene që sigurisht kishin përdorur gjuhën dhe kulturën greke, të cilat më vonë ishin administruar nga Perandoria Bizantine dhe në përbërje të tyre kishin popullsi ortodokse që në Perandorinë Osmane varej nga Patrikana e Stambollit, i bënin territoret jugore shqiptare pjesë të programit të pretendimeve kombëtare greke. Në këtë mënyrë Megali Idea kushtëzoi përfundimin me sukses të kontakteve shqiptaro-greke. Për sa kohë Megali Ideja ishte vijë e politikës së jashtme greke dhe vazhdimësia pjesë përbërëse e saj, qeveria greke ishte e vendosur t’i kushtojë haptazi përpunimit të ndërgjegjshëm dhe të vullnetshëm të kësaj ideologjie. Nën ndikimin e saj, politika greke veproi më shumë e ndikuar nga ndjenjat se sa nga arsyeja. Nën një frymë të tillë, ajo ishte faktori kryesor që ndikoi në përfundimin pa sukses të bisedimeve me shqiptarët.

“Unë mendoj se është shumë e rrezikshme të bashkëpunojmë në themelimin e një fuqie miqësore në krahun tonë. ...Rreziku qëndron pikërisht aty, se ne duhet ta armatosim këtë popull që konteston tokën tonë. Nëse shqiptarët do të revoltohen dhe do t’i okupojnë tokat e diskutueshme, për të dalë më pas me kërkesat të reja, atëherë si do

t'iu kundërvihemi ne"⁴¹ - shprehej kryeministrit grek, Komonduras në prag të raundit të tretë të bisedimeve me shqiptarët, duke paracaktuar kështu, përfundimin e tyre.

Greqia e kishte vendosur rrugën e saj. Që më 24 janar 1878, qeveria greke kishte marrë votëbesimin në parlament, "për një mbrojtje aktive të të paçliruarve grekë". Javën e parë të shkurtit, ajo mori direkt kontrollin e aksionin dhe urdhëroi ushtrinë të merrte pozicion. Filloi kështu e ashtëquajtura kryengritje e grekëve të paçliruar. Në këtë mënyrë marrëdhëniet e saj me rrethet e moderuara të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare u ndërprejnë, pavarësisht interesave të përbashkëta që ata kishin.

41 E. Kofos, Greek reaction to developments leading to the Albanian League of Prizren, *Balkan Studies*, no.2, Thessalonica, 1982, f. 354.

Dr. Ledia DUSHKU

SUMMARY

**ALBANIAN – GREEK COOPERATION AND POLITICAL
ORIENTATION OF MEGALI IDEA 1877-1878**

The Russian-Ottoman War of late April 1877, mobilized Albanians, as well as Greeks. The initiative for joint action was taken by the Albanian Committee of Janina, created on May 1877 headed by Avdyl Frashëri. In support of an Albanian – Greek alliance served a series of factors. Firstly, it's related with perceptions that both nations have regarding their origins. Secondly, the interest based on grounds of "common enemy", and thirdly because of reciprocal benefits that Alliance would provide for both peoples, Albanians and Greeks, alike.

Negotiations between Albanians and Greeks were made in three rounds, which in general depended awaiting the Russian-Ottoman War outcome. These commenced on July 1877, and continued on December 1877 in Istanbul, only to conclude in Corfu in February 1878. But all series of meetings ended with no results, no matter of compromises made by Albanians. Obsession with "Greeks lands" still not liberated and the shadow of Megali Idea influenced Greek wavering position in relation to Albanians.

Megali Idea has been based on three pillars: the language and cultural heritage of Greek antiquity, the political heritage of the Byzantium Empire and the Orthodox Church heritage. The fact that in southern Albania in antiquity had been established Hellenic colonies which naturally used Greek language and culture that later was administered by Byzantium Empire and had a part of orthodox

population. This population during the Ottoman period was under authority of Istanbul Patriarchate which subjected these Albanian territories under pretensions of Greek national programme. This way, Megali Idea preconditioned success of concluding Albanian – Greek negotiations.

For long time, Megali Idea has been the official stance of the Greek Foreign Policy, continually as its integral part. The Greek Government was determined and committed to openly adapt in full conscience and will this ideology. Greek politics acted more often under its influence than by reasoning. In such circumstances, it has played as main factor that caused unsuccessful conclusion of talks with Albanians.

On January 24, 1878, the Greek Government secured backing of the parliament "for active defence of occupied Greeks". In the first week of February, it took hold of the action and ordered mobilization of the army. This started so-called uprising of occupied Greeks, who quitted relations with moderated circles of Albanian National Movement, despite their common interests.

population. This population during the Ottoman period was under the authority of Istanbul Patriarchate which subjected these Albanian territories under pretensions of Greek mismanagement. The Megali Idea preannounced success in concluding Albanian negotiations.

For long time Megali Idea has been the official stance of the Greek Patriarchate. The Greek Patriarchate was the official part of the Greek government which was established and continued to exist in full conscience and with this ideology. Greek politics acted more often under its influence than by reasoning. In such circumstances it has played its main factor that caused the Greek mismanagement of the Megali Idea as to not evaluate the Greek as a low level of the Greek Patriarchate. The Greek Patriarchate was the official part of the Greek government which was established and continued to exist in full conscience and with this ideology. Greek politics acted more often under its influence than by reasoning. In such circumstances it has played its main factor that caused the Greek mismanagement of the Megali Idea as to not evaluate the Greek as a low level of the Greek Patriarchate.

There were three main pillars of the Greek Patriarchate. The first pillar was the Greek Patriarchate which was established in 1845. The second pillar was the Greek Patriarchate which was established in 1845. The third pillar was the Greek Patriarchate which was established in 1845.

The Greek Patriarchate was established in 1845. The Greek Patriarchate was established in 1845. The Greek Patriarchate was established in 1845. The Greek Patriarchate was established in 1845. The Greek Patriarchate was established in 1845.